

Ronald Plantinga

De ruimtelijke verbeelding van Papoea

In de studies naar natievorming wordt doorgaans weinig aandacht besteed aan het concept 'ruimte'. In het proces van natievorming is de verbeelding van de ruimte cruciaal, aangezien zij het bestaan van een nationale gemeenschap mogelijk maakt. Ruimte is in deze context geen objectief gegeven maar een verbeelding die in een sociale context wordt geconstrueerd. In dit artikel laat Ronald Plantinga zien hoe in de twintigste eeuw de ruimtelijke verbeelding van Papoea voortdurend veranderde. Het blijkt dat, in tegenstelling tot de bestaande constructivistische theorieën over natievorming, Papoea als perifere regio een rol had in de constructie van de Indonesische natiestaat.

De perceptie van ruimte heeft relatief weinig aandacht gekregen in de geschiedwetenschap. Hoewel dit gedeeltelijk is veranderd met de opkomst van bijvoorbeeld *global history*, waardoor sommige auteurs spreken van een *spatial turn* in de geschiedwetenschap,¹ wordt het begrip 'ruimte' voornamelijk toegepast in de sociale geografie, filosofie en antropologie. De toepassing van de categorie 'ruimte' kan echter ook nieuwe inzichten bieden voor de geschiedwetenschap. Dit geldt met name voor het proces van natievorming, aangezien bewoners hierbij door representaties van de ruimte aan een territorium verbonden worden.

In dit artikel beschrijf en analyseer ik de constructie van de ruimtelijke verbeelding van Papoea² tijdens de koloniale (1898-1962), Soeharto- (1966-1998) en *Reformasi*-periode (1998 tot heden).³ De analyse laat zien dat de ruimte sociaal geconstrueerd is en daarmee historisch veranderlijk.

Natievorming en de verbeelde ruimte

Volgens Soekarno's *Pancasila*, de politieke staatsideologie in de postkoloniale periode, werd Papoea gezien als onderdeel van Indonesië. Een van de vijf principes van de *Pancasila* is de nationale en territoriale eenheid van Indonesië. Dit hield in dat het territorium van de postkoloniale Indonesische staat congruent diende te zijn met het voormalige Nederlands-Indië. Soekarno zag de Indonesische archipel als een vanzelfsprekende eenheid: 'Even a child if he looks at the map of the World can point out that the Indonesian archipelago forms one unity.'⁴ Volgens de Indonesische nationalistten moest de antikoloniale strijd daarom gericht zijn op het verenigen van dit territorium 'from the tip of Sumatra right to Irian.'⁵

Soekarno's ideeën, onder andere verwoord in toespraken en in de preambule van de Indonesische constitutie van 1945, geven blijk van een specifieke representatie van de ruimte. Het resultaat van deze representaties is dat de Indonesische gemeenschap verbonden wordt met het territorium van de natiestaat. Dit territorium is een 'verbeelde ruimte' in de zin dat het een ruimte is die door de bewoners voornamelijk wordt ervaren via representaties; het grootste deel van het territorium wordt immers door de meeste bewoners nooit bezocht.⁶

Er is een onderscheid tussen de objectieve ruimte en de subjectieve ruimte. De objectieve ruimte bestaat uit de geografische en fysieke aspecten van het aardse oppervlak, zoals rivieren, bergen en zeeën. De subjectieve ruimte bestaat uit de sociaal geconstrueerde representatie van de objectieve ruimte. Enerzijds is de subjectieve ruimte dynamisch doordat deze geconstrueerd wordt door actoren in een specifieke historische context. Anderzijds bepaalt de subjectieve ruimte deels de handelingen van de actoren in de objectieve ruimte. Dit is duidelijk zichtbaar in de introductie van kaarten met een Mercatorprojectie in de negentiende-eeuwse koloniale context: de afbeelding van het aardoppervlak van bovenaf maakte het mogelijk een territorium als een omgrensd geheel te zien (zie figuur 1).⁷

De bestaande constructivistische theorieën over natievorming – zoals die van Benedict Anderson, Ernest Gellner en Eric Hobsbawm – stellen het proces van natievorming te eenvoudig voor.⁸ Hoewel zij terecht stellen dat modernisering, zoals de vorming van een nationale taal, de introductie van het onderwijs en de uitbreiding van de infrastructuur, het mogelijk maakte om representaties van de gemeenschap en de ruimte te verspreiden, suggereren zij ten onrechte dat dit heeft geleid tot een samenhangend geheel van ideeën en daarmee tot een homogene gemeenschap. Het reductionisme

van deze constructivistische theorieën van natievorming is het gevolg van de focus op de nationale staat. Hierdoor leggen de auteurs nadruk op de gerepresenteerde gemeenschappelijkheid van een natie. Het gevolg van dit perspectief is dat de auteurs onvoldoende recht doen aan de diversiteit van samenlevingen en de rol van marginale groepen in het proces van natievorming.⁹ In het onderzoek naar de verbeelding van de ruimte dient er daarom aandacht te zijn voor de rol van actoren in de periferie van een natiestaat. Uit het onderstaande blijkt dat actoren in de periferie (Papoea), hoewel gedomineerd door het machtige centrum (Java), een rol spelen in het proces van natievorming in Indonesië.

Figuur 1: L.J. Eland, *Vorstudie voor het schilderij theeplantage met pluksters*. Dit schilderij laat zien dat het territorium van Nederlands-Indië verbeeld werd als een geheel. (http://resources21.kb.nl/gvn/KIT01/KIT01_2889-1_U.jpg [geraadpleegd 3 februari 2014])

Late kolonisatie, late dekolonisatie

Tot ver in de negentiende eeuw kwam Papoea nauwelijks in aanraking met Europeanen. Enerzijds werd Papoea relatief laat onder bestuur van de Nederlandse koloniale staat gebracht. Al in 1828 was om eventuele bezetting door de Britten te voorkomen de versterkte nederzetting Fort de Bus opgericht. Echter, deze nederzetting moest in 1837 worden ontruimd nadat een groot deel van de kolonisten was overleden als gevolg van ziekten

en aanvallen van inheemse stammen.¹⁰ Anderzijds kwamen zendelingen relatief laat naar Papoea en had de zending in eerste instantie weinig impact. De Duitse zendelingen Carl W. Ottow en Johann G. Geißler waren als eersten actief. Nadat zij op Java Maleis hadden geleerd (wat hen op Papoea waarschijnlijk niet van pas kwam), vestigden zij zich in 1855 op het eilandje Mansinam, nabij de huidige stad Monokwari. Na hun overlijden in respectievelijk 1862 en 1870, werd de zending door anderen voortgezet tot ver in de twintigste eeuw. Echter, vanwege de onherbergzaamheid van het gebied verliep de bekering van de Papoea's zeer moeizaam.¹¹

Aan het einde van de negentiende eeuw besloot de Nederlandse regering, mede op aandringen van de Britten die in hun aangrenzende kolonie last ondervonden van plunderende stammen, tot het geleidelijk onder bestuur brengen van Papoea. Op 8 november 1898 werd daartoe L.A. van Oosterzee in de bestuurspost van Monokwari geïnstalleerd als controleur.¹² Echter, de vestiging van een bestuurspost in het gebied betekende niet dat er sprake was van werkelijke controle; deze zou tot na de Tweede Wereldoorlog beperkt blijven tot enkele kustgebieden. Het uitbreiden van de controle van de koloniale staat werd nog eens bemoeilijkt door de beperkte kennis van het gebied. Om de kennis van Papoea te vergroten werd daarom een aantal expedities ondernomen, zoals die onder leiding van H.A. Lorentz (1903, 1907, 1909-1910). Tijdens deze expedities werd geografische, zoölogische en antropologische kennis verworven en werden de witte vlekken op de kaart ingevuld.¹³

Na de Tweede Wereldoorlog en de onafhankelijkheid van Indonesië bleef het gebied in handen van Nederland. Ondanks verzet van Indonesische zijde werd op de rondetafelconferentie in 1949 afgesproken dat Papoea (dat onder het Nederlandse bestuur Nieuw-Guinea werd genoemd) voorlopig buiten de soevereiniteitsoverdracht bleef en dat binnen een jaar een oplossing moest worden gevonden voor de positie van het gebied. Nederland probeerde Papoea echter te behouden, waardoor zich een langdurig diplomatiek conflict tussen de Nederlandse en Indonesische regering ontspan.¹⁴

In de context van een oplopend conflict met de Indonesische regering bestonden twee verbeeldingen van Papoea. De eerste was dat van Papoea als een – in de woorden van Danilyn Rutherford – *'Bureaucrat's Crown Territory'*.¹⁵ In deze verbeelding was Papoea een gebied dat deel van de moderne wereld diende te worden gemaakt. Het streven naar economische ontwikkeling en de ontsluiting van het gebied was een project waar koloniale bestuursambtenaren na de Indonesische onafhankelijkheid hun ambities

nog eenmaal in de praktijk konden brengen. Om deze verbeelding te verwerkelijken begon de Nederlandse overheid op steeds grotere schaal in Papoea te investeren. Zo stegen onder het bestuur van gouverneur Jan van Baal de uitgaven van 77 miljoen gulden (1953) naar ruim 121 miljoen (1958).¹⁶ Door deze investeringen hoopte de Nederlandse regering het gebied economisch onafhankelijk te maken, de bevolking (met name economisch) te ontwikkelen en het bestuur te moderniseren en uit te breiden. In de praktijk ging het streven naar verwezenlijking van deze doelen gepaard met een forse uitbreiding van de infrastructuur: er werden nieuwe huizen voor Nederlandse bestuursambtenaren gebouwd en nieuwe vliegvelden, havens en wegen aangelegd. Daarnaast werd het bestuur verder uitgebreid naar de binnenlanden, waardoor steeds meer Papoea's onder het Nederlands bestuur vielen. In economisch opzicht was het beleid geen succes: Nieuw-Guinea bleef tot het einde van de Nederlandse heerschappij verliesgevend, mede doordat de politiek onzekere situatie van het gebied investeerders afschrikte.¹⁷

De tweede verbeelding zag Papoea als een gebied dat uitermate geschikt was voor immigratie. Deze verbeelding vindt zijn oorsprong in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw, waarin verscheidene initiatieven – zoals de Vereeniging Kolonisatie Nieuw-Guinea (VKNG, opgericht in 1926) en haar afsplitsing Stichting Immigratie en Kolonisatie Nieuw-Guinea (opgericht in 1930) – de migratie naar Papoea propageerden. Daarnaast waren er de geschriften van W.K.H. Feulletau de Bruyn, die al in de jaren dertig Papoea representeerde als een kolonie die afzonderlijk van Nederlands-Indië bestuurd diende te worden.¹⁸ Tijdens en vlak na de Indonesische onafhankelijkheidstrijd werd Papoea gezien als een gebied voor emigratie van Indische Nederlanders vanuit Indonesië. De kolonatieverenigingen VKNG en de Groter Nederland Actie stelden Papoea voor als het 'beloofde land' waarnaar Indo-Europeanen konden vluchten voor het Indonesische nationalisme.¹⁹ Door organisaties in Nederland werd Papoea gerepresenteerd als een gebied dat uitermate geschikt was voor immigrerende Nederlanders. Zo werden in de jaren vijftig plannen gesmeed voor migratie vanuit Nederland naar Nieuw-Guinea en vervolgens gepropageerd door het Nationaal Nieuw-Guinea Comité.²⁰ Echter, door de onherbergzaamheid van het terrein bleef de migratie beperkt en moesten migranten zich in de eerste jaren staande zien te houden onder zeer moeilijke omstandigheden; er was aanvankelijk een groot tekort aan voedsel, maar ook aan medische zorg.²¹

Plantinga

Tijdens de koloniale periode ontwikkelde de verbeelde ruimte van Papoea zich dus van een onontgonnen deel van Nederlands-Indië naar een afzonderlijke kolonie. Hoewel er een onderscheid was tussen de verbeelde ruimte van de bestuursambtenaren en de kolonisatieverenigingen zagen beide Papoea als een *terra incognita* dat naar eigen behoefte getransformeerd kon worden en verbonden diende te worden met de buitenwereld.

Rekolonisatie door Indonesië

Het in augustus 1962 tussen Nederland en Indonesië gesloten Verdrag van New York betekende de vervolmaking van de verbeelde ruimte van de Indonesische nationalisten: Indonesië omvatte nu daadwerkelijk het territorium 'from the tip of Sumatra right to Irian [Papoea]'. In het verdrag werd afgesproken dat Papoea tijdelijk zou worden bestuurd door de zogenaamde United Nations Temporary Executive Authority (UNTEA), waarna het vanaf 1 mei 1963 aan Indonesië zou worden overgedragen. Als tegemoetkoming aan Nederland werd afgesproken dat er voor 1969 een referendum (de 'Act of Free Choice') moest plaatsvinden over de inlijving van Papoea bij Indonesië. Deze Nederlandse eis kwam mede voort uit het Nederlandse streven naar zelfbestuur voor de Papoea's.²²

Op verschillende manieren werd door de Indonesische nationalisten uiting gegeven aan de vervolmaking van de Indonesische verbeelde ruimte. Ten eerste in de speeches die rondom de machtsoverdracht werden gehouden. Zo stelde de leider van de Indonesische delegatie Sudjarwo Tjondronegoro tijdens de officiële machtsoverdracht op 1 mei 1963: 'Today [...] we are witnessing a very important occasion. [...] Because this means the reunification of the whole territory of the Republic of Indonesia.'²³ Ten tweede was de verbeelding van de ruimte zichtbaar doordat Indonesische troepen voorafgaand aan de formele machtsoverdracht landden op Papoea – waarmee ze de machtsoverdracht konden voorstellen als een vervolmaking van de antikoloniale revolutie. Ten derde hielden de Indonesische troepen parades, verspreidden ze pamfletten en gingen ze de strijd aan met Papoea's die naar hun mening onvoldoende respectvol omgingen met de Indonesische vlag, die vanaf 31 december 1962 mocht worden gehesen.²⁴ Ten slotte was de *Act of Free Choice* een bevestiging van de Indonesische verbeelde ruimte. Nadat Soekarno de 'Act' aanvankelijk had afgelast, hield zijn opvolger Soeharto het referendum alsnog in 1969. Hiertoe werden

1025 afgevaardigden gekozen, die onder druk van het Indonesische leger stemden voor aansluiting bij Indonesië.²⁵

Figuur 2: De Indonesische minister van buitenlandse zaken Soebandrio bij de soevereiniteitsoverdracht van Nieuw-Guinea aan Indonesië op 1 mei 1963. (http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9a/Subandrio_1963.jpg)

ongeorganiseerd, en werd het succesvol onderdrukt door het Indonesische leger.²⁷ Met de oprichting van de gewapende afscheidingsbeweging *Organisasi Papua Merdeka* (OPM) kreeg het verzet een meer georganiseerd karakter. Dit georganiseerde verzet gaf uitdrukking aan de verbeelde ruimte waarin Papoea een onafhankelijke staat was. Deze representatie werd voor het eerst geuit tijdens een radioboodschap van de OPM op 1 juli 1971:

‘With God’s help and blessing, we take this opportunity today to announce to you all that, today, July 1st, the land and people of Papua had been declared to be free and independent (de facto and de jure).’²⁸

De Papoea’s ervoeren de inlijving bij Indonesië vooral als een rekolonisatie. Dit werd grotendeels veroorzaakt door de toenemende migratie uit andere delen van Indonesië. Zo daalde het aandeel oorspronkelijke Papoea’s op de totale bevolking sterk, en maken zij sinds 2010 zelfs een minderheid van de totale populatie uit. De migratie ging gepaard met een achterstelling van de Papoea’s in de economie – doordat immigranten gemiddeld beter waren opgeleid en betere connecties hadden met de overheid – en in het bestuur, doordat de Indonesische overheid een beleid voerde van ‘depapoeanisering’.²⁶

De ervaringen van Papoea’s rekolonisatie droegen samen met grootschalige mensenrechtenschendingen vanaf de tweede helft van de jaren zestig bij aan verzet tegen de Indonesische regering. Tijdens de jaren zestig was het verzet voornamelijk lokaal en

Plantinga

Echter, de OPM kon het doel van een onafhankelijke staat niet verwezenlijken doordat zij intern sterk verdeeld en militair zwak was.²⁹ De verbeelding van Papoea als deel van de Indonesische natiestaat bleef daarom op nationaal niveau dominant tijdens de Soeharto-periode.

Papoea tijdens de *Reformasi*

De val van Soeharto's *Orde Baru* ('Nieuwe orde') in mei 1998 zorgde voor onrust in zowel het centrum als in de periferie van Indonesië. In verschillende regio's braken etnische onlusten uit en onder andere in Atjeh, de Molukken en Papoea was sprake van een heropleving van de afscheidingsbewegingen. In deze periode verloor de centrale overheid deels zijn overheersende positie en konden actoren in de periferie uitdrukking geven aan hun eisen. De conflicten die in deze periode plaatsvonden kunnen worden beschouwd als een heronderhandeling van de verbeelde ruimte van Indonesië.

In Papoea was het tijdens de eerste twee jaar na de val Soeharto – de zogenaamde '*Papuan Spring*' – mogelijk om uitdrukking te geven aan alternatieve versies van de verbeelde ruimte. In het algemeen was er sprake van een toegenomen openheid in de pers, waardoor het mogelijk was uitdrukking te geven aan de wens tot onafhankelijkheid.³⁰ Daarnaast waren de spontane *flag risings* van de Morgenstervlag symbolisch voor de toegenomen mogelijkheden om uiting te geven aan alternatieve versies van de verbeelde ruimte. De betekenis van de vlag was verbonden met het Papoeaanse nationalisme, aangezien deze in april 1961 samen met de toekenning van beperkte politieke rechten door de Nederlanders was ingevoerd als nationaal symbool.³¹ Tijdens de *flag risings* werd telkens een klein gebied rondom de vlag bezet door demonstranten, 'creating a small zone of [...] Papuan sovereignty'.³² Deze demonstraties mondten in veel gevallen uit in confrontaties met het Indonesische leger. Op het eiland Biak werd bijvoorbeeld in juli 1998 een demonstratie bloedig neergeslagen: een groot aantal mensen raakte gewond en waarschijnlijk overleden meerdere mensen.³³

Tijdens de *Papuan Spring* werden nieuwe organisaties opgericht die op een vreedzame en democratische wijze streefden naar de onafhankelijkheid van Indonesië. In februari 2000 vond een congres (*Musyawahar Besar* (MUBES)) plaats, waarbij afgevaardigden van verschillende etnische groepen besloten tot de oprichting van een Presidium. Het Presidium had

als taak de vreedzame strijd voor de onafhankelijkheid te leiden en een groots congres te organiseren. Op dit congres, gehouden tussen 29 mei en 4 juni 2000, werd door de 501 afgevaardigden de lijn van vreedzame strijd bevestigd. De onafhankelijkheid werd bewust niet uitgeroepen, om zo eventuele repercussies van het Indonesische leger te voorkomen.³⁴

De centrale regering reageerde na mei 1998 achtereenvolgens op drie verschillende wijzen op het onafhankelijkheidsstreven in Papoea. In eerste instantie deed zij beperkte concessies. Op 26 februari 1999 ontving president Habibie (Soeharto's opvolger) een delegatie van honderd Papoea's in Jakarta, waar zij publiekelijk hun wil tot afscheiding kenbaar maakten. Habibie's opvolger Wahid bracht de millenniumwisseling door op Papoea en veranderde de provincienaam van Irian Jaya in Papua. Tenslotte gaf de regering financiële steun aan het tweede Papoeacongres.³⁵

Na augustus 2000 kwam er echter een einde aan de coöperatieve houding van de Indonesische regering, met name doordat het parlement inzag dat de afscheidingsbeweging in Papoea steeds lastiger te controleren was. Hierdoor verlegde de centrale regering haar steun naar de regionale bestuurlijke elite die een wetsvoorstel voor regionale autonomie voorbereidde. Ook in de wet die in oktober 2001 werd aangenomen deed de centrale overheid gedeeltelijke concessies: er werd beloofd een lokale raad te vormen die de belangen van Papoea's moest verdedigen en daarnaast werd de oprichting van lokale partijen toegestaan.³⁶ Een groot deel van de maatregelen werd echter niet geïmplementeerd, enerzijds omdat het lokale bestuur (dat meer macht had gekregen) hier niet op berekend was en anderzijds omdat president Megawati in januari 2003 aankondigde de provincie in drie nieuwe provincies te zullen verdelen, waardoor de nieuwe wetgeving onbruikbaar was.³⁷ Sindsdien is derhalve een deel van de macht van de centrale overheid hersteld en kon zij haar verbeelding van Papoea als onderdeel van de Indonesische natiestaat opleggen.

Slot

In dit artikel heb ik laten zien dat de categorie 'ruimte' in het geval van Papoea niet objectief is, maar sociaal geconstrueerd. Vanaf ongeveer het midden van de negentiende eeuw had de ruimtelijke verbeelding van Papoea vier vormen: (1) als deel van Nederlands-Indië, (2) als afzonderlijke kolonie van Nederland, (3) als deel van Indonesië en (4) als onafhankelijke staat. De vier vormen volgden elkaar enerzijds op: Indonesië als opvolgerstaat van

Plantinga

Nederlands-Indië en een onafhankelijk Papoea als opvolger van Nederlands Nieuw-Guinea (de Nederlandse kolonie). Anderzijds bestonden de vormen naast elkaar en beïnvloedden zij elkaar, zoals duidelijk zichtbaar was tijdens de *Reformasi*-periode. Hierbij dient te worden aangetekend dat er telkens vele variaties van de verbeelde ruimte bestonden – iets waar in dit artikel niet volledig op in kon worden gegaan. Om aan deze complexiteiten recht te doen – en een ware ‘*spatial turn*’ in de geschiedwetenschap teweeg te brengen – is verder onderzoek noodzakelijk.

Noten

1. Zie bijvoorbeeld Matthias Middell en Katja Naumann, “Global history and the spatial turn: from the impact of area studies to the study of critical junctures of globalization,” *Journal of Global History* 5 (2010): 149-170; Beat Kümin en Cornelia Osborne, “At home and in the workplace: a historical introduction to the ‘Spatial Turn,’” *History and Theory* 52 (2013): 305-318.
2. Om verwarring te voorkomen wordt het in dit artikel beschreven territorium zoveel mogelijk aangeduid als ‘Papoea’, hoewel Nieuw-Guinea (de naam tijdens de koloniale periode) en Irian of Irian Jaya ook voorkomen (de naam die de Indonesische nationalisten gebruikten).
3. Hoewel er al eerder sprake was van Europese penetratie, laat ik de koloniale tijd beginnen met de vestiging van een bestuurspost in 1898 aangezien Papoea vanaf dat moment effectief onder bestuur werd gebracht; met de *Reformasi*-periode worden de jaren na het aftreden van president Soeharto in mei 1998 bedoeld.
4. Sukarno, “The Pantja Sila (1945),” in *Indonesian Political Thinking 1945–1965*, ed. Herbert Feith en Lance Castles (Ithaca/London: Cornell University Press, 1970), 41.
5. Idem, 43.
6. Het concept van verbeelde ruimte is deels gebaseerd op Benedict Andersons concept ‘Imagined Community’: *Benedict Anderson, Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (Londen: Verso, 1991), 6.
7. Thongchai Winichakul, *Siam Mapped: A history of the Geo-Body of Siam* (University of Sydney, 1988); John Pickles, *A history of spaces: cartographic reason, mapping and the geo-coded world* (Londen: Routledge, 2004).
8. Zie: Anderson, *Imagined Communities*; Ernest Gellner, *Nations and nationalism* (Oxford: Blackwell, 1983); Eric Hobsbawm, “Introduction: inventing traditions,” in *The Invention of Tradition*, ed. Eric Hobsbawm en Terence Ranger (Cambridge: Cambridge University Press, 1983).
9. Zie in deze context de argumenten van Peter van der Veer, *Religious nationalism: Hindus and Muslims in India* (Berkeley etc.: University of California Press, 1994), 12–18 en Joel S. Migdal, *State in Society: Studying How States and Societies*

- Transform and Constitute One Another* (New York: Cambridge University Press, 2001).
10. J.N.F.M. à Campo, *Koninklijke Paketvaart Maatschappij: Stoomvaart en staatsvorming in de Indonesische archipel 1888-1914* (Hilversum: Verloren, 1992), 185-186; Dirk Vlasblom, *Papoea: een geschiedenis* (Amsterdam: Mets en Schilt, 2004), 60-61.
  11. F.C. Kamma, "Dit wonderlijke werk." *Het probleem van communicatie tussen oost en west gebaseerd op de ervaringen in het zendingswerk op Nieuw-Guinea (Irian Jaya) 1855-1972. Een Socio-missiologicalische benadering* (Oegstgeest: Raad voor de Zending der Ned. Hervormde Kerk, 1977), 42-54; 73-81; Vlasblom, 65-69.
  12. Vlasblom, 72-73.
  13. Zie H.L. Lorentz, *Eenige maanden onder de Papoea's* (Leiden: E.J. Brill, 1905); H.L. Lorentz, *Zwarte Menschen – Witte Bergen. Verhaal van den tocht naar het sneeuwgebergte van Nieuw-Guinea* (Leiden: E.J. Brill, 1913).
  14. P.J. Drooglever, *Een daad van vrije keuze: De Papoea's van westelijk Nieuw-Guinea en de grenzen van het zelfbeschikkingsrecht* (Amsterdam: Boom, 2005), 159-165.
  15. Danilyn Rutherford, *Laughing at Leviathan, Sovereignty and audience in West Papua* (Chicago: Chicago University Press, 2012), 83-85.
  16. Arend Lijphart, *The Trauma of Decolonization: The Dutch and West New Guinea* (New Haven/London: Yale University Press, 1966), 41.
  17. Drooglever, 289-299.
  18. Ulbe Bosma, "Nederlands Nieuw-Guinea en de late Empire Builders," *Tijdschrift voor Sociale en Economische geschiedenis* 6 (2009): 9-11.
  19. Hans Meijer, *In Indië geworteld: de twintigste eeuw* (Amsterdam: Bert Bakker, 2004), 292-294.
  20. Zie bijvoorbeeld D. Gerritsen, 'Een ruwe schets voor transmigratie en van haar aspecten op Nieuw Guinea', 7 augustus 1950, Nationaal Archief, Den Haag, Nationaal Nieuw-Guinea Comité, 1928-1963, nummer toegang 2.20.26, inventarisnummer, 148.
  21. Bosma, 15-17.
  22. Zie voor de tekst van het verdrag van New York Drooglever, 771-776.
  23. Geciteerd in Richard Chauvel en Ikrar Nusa Bhakti, *The Papua Conflict: Jakarta's Perceptions and Policies* (Washington: East-West Center, 2004), 13.
  24. Drooglever, 587.
  25. David Webster, "Already Sovereign as a people: A Foundational Moment in West Papuan Nationalism," *Pacific Affairs* 74 (2001-2002): 507-528.
  26. Rodd McGibbon, *Plural Society in Peril: Migration, Economic Change, and the Papua conflict* (Washington: East-West Center, 2004), 14-23; 43-47.
  27. Jim Elmslie, *Irian Jaya under the Gun: Indonesian Economic Development versus West Papuan Nationalism* (Honolulu: University of Hawaii Press, 2002), 34-36.
  28. Geciteerd in Robin Osborne, *Indonesia's Secret War: The Guerrilla Struggle in Irian Jaya* (Sydney: Allen & Unwin, 1985), 56.
  29. Elmslie, 39-42.
  30. Octavianus Mote en Danilyn Rutherford, "From Irian Jaya to Papua: The Limits of

Plantinga

- Primordialism in Indonesia's Troubled East," *Indonesia* 72 (2001): 115-140.
31. Drooglever, 532-534.
  32. Danilyn Rutherford, *Raiding the Land of the Foreigners: The Limits of the Nation on an Indonesian Frontier* (Princeton: Princeton University Press, 2003), 1.
  33. Eben Kirksey, *Freedom in Entangled Worlds: West Papua and the Architecture of Power* (Durham/London: Duke University Press, 2012), 40-54.
  34. Theo van den Broek en Alexandra Szalay, "Raising the Morning Star Flag: Six Months in the Developing Independence Movement in West Papua," *The Journal of Pacific History* 36 (2001): 77-92; Vlasblom, 602-607.
  35. Kirksey, 74-75; Mote en Rutherford, 115-140.
  36. Peter King, *West Papua and Indonesia since Suharto: Independence, Autonomy or chaos?* (Sydney: University of New South Wales Press, 2004), 81-83; Rodd McGibbon, *Secessionist Challenges in Aceh and Papua: is Special Autonomy the Solution?* (Washington: East-West Center, 2004), 21.
  37. Rodd McGibbon, *Secessionist Challenges in Aceh and Papua*, 35-37; Jaap Timmer, "West Papua," *The Contemporary Pacific* 16 (2004): 410.